

Türlü Cehennemler üzerine Uygurca parçalar

Berlin Turfan dergisinden neşredenler

W. Bang ve R. Rahmeti

Bu neşrettiğimiz parça «*N Kitabı*» adını verdiğimiz bir Pothî kitabından alınmış ve cehennemlerden bahseden, az çok iyi bir halde mahfuz iki yaprak (sahife 32 ve 33) dır. Bütün kitap, her halde, evvelce 310 sahifelik olmalıdır; bu 310-uncu sahife, elimizdeki derginin son sahifesidir.

Bu metnin orjinalini şimdilik tayin edemiyoruz.

Bunu neşrederken normalize ettik; yani *t* ile *d* yi, *q* ile *ğ* yi, *k* ile *g* yi, *ng* ile *ŋ* yi, en sağlam bilişimize göre kendimiz durğuladık; tek ve aynı bir kelimenin ayrılmış parçalarını birleştirdik (*tınlıĝ-lar-nıŋ*: *tınlıĝlarnıŋ*' *yarlıqaz-un*: *yarlıqazun* ve saire gibi). Bazı kısalıkları tamamladık, meselâ *yrliqa*- yerine transkripsionda *yarlıqa-*; *tŋri* yerine *täŋri*; *-liĝ* yerine de *-liĝ* ve saire gösterilmiştir. Bu sonuncusu, elimizdeki yazmada *-laĝ* şeklinde de görülmektedir: *qılınçlaĝ* (97), *atlaĝ* (124-129), *yalınlaĝ* (138) gibi. Bunların yerine, her yerde *-liĝ* yazılmıştır.

Bu küçük eseri ikinci Türk Dili Kurultayına sunmakla, büyük bir zevk duyuyoruz. Çünkü Kurultay için uygurca metinlerin ölçülmez derecede kıymet ve ehemmiyeti vardır. [1]

---

[1] Bu parçayı Almandan Türkçeye Prof. Ragıp Hülûsi bey çevirmiştir.

METİN

T. III. M. 84₅₅

ÖN SAHİFE

- 1 inçä saqındıqızlar: biziğä ölüm
 2 arıtı tägmägäi; mum ölürsärbiz, ayığ
 3 tüşin öği tınlıqlar tägingäi, tip.
 4 yirtinçüdäki özüg yaşığ mäğü sa-
 5 qmdıqızlar. yalaquqlarınıq aşı üz-
 6 [ül]mädin, yarlıqançsız köğülin tınlıq-
 7 [larığ ö]lürüp ... .. k isig
 8 .... yidiğiz- lär. ol irinç
 9 [tınlıqlar]... .. in saqın-
 10 ..... yäk ... [ar] qammaz ärkli
 11 ..... uryuq ol. öl[ütç]i yalaquq-
 12 [lar qıl]mış ayığ qılınç tüşin öz-
 13 ..... täginzünlär, tip. ämti sizlär
 14 ..... ämgängülüg orunğa kalyük-
 15 [siz]lär. özlüg ölürmışniğ ayığ
 16 [tü]şin tägingäli ... i anuq turuqlar,
 17 [tip]. bu mundağ i[rig] s[arsığ] savın sö-
 18 [kä] sarsa, ol qadır ... . tomluğ yüz-
 19 lüg yäklär rakşaslar ... . tamuluğ-
 20 larıq qayınar işiç içindä kämişürlär.
 21 turğınçara tolp ätüzlärindäki ätläri
 22 süğükläri sağ yağ täg sızılıp barır.
 23 ayığ qılınç küçindä yinä ök bäl-
 24 gülüg bolurlar. ötrü titsisi tamu-
 25 daqı bu mundağ açığ ämgäkläriğ işitip,
 26 ärtinğü qorqup, baqşısığa inçä tip
 27 ötündi: yarlıqançuçı köğül öriti yarlıqap
 28 özlüg ölürgüçi kişiniğ ayığ tü-
 29 şin taqı nomlayu yarlıqazun. anda
 30 ötrü baqşısı titsisiğä inçä
 31 tip tidi: birük ölütçi tınlıq maxarau-
 32 rab tamuda toğsar, anda tamu ärkligl-
 33 äri örtlüg qızartmış tämirliğ yir-
 34 dä töbiin yatğururlar. özäsindä
 35 yalınlayu turur yoğun tuluqlar täğräsindä

ARKA SAHİFE

İKİ QIRQ PTR.

- 36 toqıp, anıq içindä batururlar: tolp
 37 ätüzläri örtänip, kök, qızıl, yürüg
 38 yalınlar tarmutluğ saçılı önärlär. miğ
 39 tümän yıl anda açığ ämgäk ämgänip,
 40 isig özläri üzülmäz. andaran [ön-]
 41 sār, yüligü osquç ulatı bı bıçğu [öz-]
 42 ä töşämiş yir- lārdä [taqı]
 43 küçäyü [yatğur]ur- lar . . .
 44 önsärlär... r . . . [qız-]
 45 artmış tām[irli]g yi]rdä [yatğururlar].
 46 örtlüg b[äd]ük kürilär . . .
 47 tälim qozluğ ügmäkläriğ . . .
 48 lar, birük antran ozs. . .
 49 ar, çadarlığ ögüzdä tüşärl[är. ögüz-]
 50 nüñ tübindä altırar yigirmi ärkäk
 51 turqı tāmirlig sısların tikänli...
 52 töşämiş tæg ol ... çlığ yıl toğ[sar],
 53 ol çadarlığ [ögüz] suvı bükkün bolup,
 54 uluğ uluğ tægziñlär tægziñür. anda
 55 tüşmiş tamuluğ irinç tınlıqlar tæg-
 56 inç qodı barıp, ol süvri sıslar öz-
 57 ä tüşärlär. bütün ätüzlärindä ar-
 58 quru turqaru ötüp önär. oluq ögüzñüç
 59 iki qıdığmda ot çimgän önmiş
 60 tæg yitti yüligülär önüp turur. birük
 61 ol tsuiluğ tamuluğlar taşqaru öngäli
 62 qılmıp, ögüz [qı]dığm yarmasarl, tolp
 63 ätüzläri tañçu tañçu bolup bıçılır, osulur.
 64 oluq ögüz qıdığmda bir birä idiz
 65 tāmirlig söğüt ol. altı yigirmi ärkäk
 66 uzum tāmirlig tikänläri ol. turqaru
 67 tälim öküş yula kö[yä]r osuğluğ yalınla-
 68 yu turur. tamu ärkliğläri qızartmış [tämir-]
 69 lig bärkän toqıyu ol söğüt özä

ARKA SAHİFE

ÜÇ QIRQ PTR.

- 105 tapan atlıg tamuda tolu tıqlıp tırur.
 106 anda toğmış tmlıglarını bu mundağ
 107 açığ ämgäkläri ol. mundada adm ü-
 108 lgüsüz sansız ämgäkläri bar. burqanlar-
 109 da adın tükäl sözlägäli kim [ügai?]]
 110 taqı ança qavıra ämgäkin sözläyin],
 111 işitgil. anda toğmış irinç
 112 tımlıgıl[arıg] ör- tlıg yı . . . .
 113 oida tıqıp utğuraq . . . .
 114 türlüg i[rik] sa[rsıg] . . . .
 115 sarsıp, iki tämirli g sış i . . . .
 116 ta yirgä boduyu toqıyurla[r. bir sış]
 117 adaqmda toqıyurlar, bir s[ış. başın-]
 118 da toqıyur. anda adm . . . .
 119 toquz on qızartmış örtlüg tām[ir-]
 120 lig sışlar [to]lp ätüzindä toqı[yur-]
 121 lar. ol ämgäkig sārū umadın ögsüz
 122 bolurlar. bu savıg äşitip tıtsisi baqşı-
 123 sıya inçä tip ötündi : pratapan
 124 atlıg tamuda toğmış tmlıglarını äm-
 125 gäkläri nātäg ärki. ötrü baqşısı inçä
 126 tip tidilär: ol pratapan atlıg tamuda
 127 qorqğu tæg iki uluğ işiçlär bar.
 128 bir nat atlıg, ikinti upanat atlıg.
 129 nat atlıg işiç älig birä kiç
 130 ol, upanat işiçniç kiçi älig
 131 bir birä ol yimä ök çadarlıg suvın
 132 üzüksüz tolu qaymar. ötrü tamudaqı
 133 rakşaslar irinç tamuluğlarıg tutup,
 134 ol işiçlärdä töbün kämişürlär. yüräk
 135 yarılınçıg ämgäk ämgänürlär. isig
 136 özläri üzülmäz. birük ol işiç-
 137 lärdin taştın önsärlär, örtlüg
 138 yalmlıg süvri uçluğ trizul uçmda
 139 olğurtup qodı soqarlar. ol trizul

TERCÜME

T. III. M. 84, 55

ÖN SAHİFE

(1) Siz böyle düşündünüz: Bize ölüm kat'iyen erişmez; biz bunu öldürürsek, bu kötülüğün(3) ceremesi başka canlı (mahluk)lara dokunur, deyip. Siz dünyadaki yaşayışı ebedi sandınız (5). İnsanların rızkı kesilmemiş iken merhametsiz bir kalp ile canlı (mahluk)ları(7) öldürdünüz ve onların sıcak... yediniz. O zavallı (9) canlı (mahluk)ları şeytanlar... (11) ... vurmuşlar. Katil insan[lar kıl]dıkları fena amelin ceremesini (13) ... çeksinler. Şimdi sizler . . . mihnetli bir yere (15) gelmişsinizdir. Canlıyı öldürmenin kötü [cereme]sine uğramak üzere ... hazır durunuz (17) Bu türlü kaba ve dürüst sözlerle söyüb sayarak, o sert.. somurtkan (19) yüzlü şeytanlar, rakşaslar cehennemlikleri kaynar kazanlar içine atarlar. (21) (Orada) derhal bütün vücutlarındaki etleri, kemikleri tereyağı gibi eriyip durur. (23) Kötü amel-leri kuvveti ile yine hemen bilinirler vücuda gelirlir. Bunun üzerine şakirdi cehennemdeki (25) bu kadar acı işkenceleri işidip son derece korkup, hocasına böyle deyip (27) (saygı ile) söyledi : Merhametli gönül töretip lütfeder-ek, canlıyı öldüren kimsenin fena akibetini (29) de vaz buyurun. Bunun üzerine hocası şakirdine böyle (31) dedi : Her hangi bir katil mahluk Ma-hâra urava-eehenneminde haşır olsa, orada cehennem eyeleri (33) ateşli kızıl-laşmış demirli yerler de baş aşağı yatırılır . Dış yüzlerinden (35) alev-lenmiş kalm tulumlar etrafında

ARKA SAHİFE

Otuz ikinci sahife

(36) tokmaklayıp (?), onların içine batırırlar. Bütün (37) vücutları yanıp mavi, kırmızı ve beyaz yalınlar kanallar gibi saçılıp ağarlar. (39) Binlerce yıl burada acı azaplar çekdikleri halde sıcak canları üzülmaz. Buradan çıktıklarında (41) ustura, kasap bıçağı ve daha başka kesme aletleri üzerine döşenmiş yerlere (43) zorlayıp yatırılır . Buradan çıktıklarında ... (45) kızartılmış demerli yerde yatırılır. Ateşli büyük kürekler ... (47) bir çok korlu yığınları ... (İçlerinden) her hangileri oradan çık dıkta, ... (49) küllü ırmağa düşerler. İrmağın dibinde on altışar parmak (51) uzmluğunda demirli şişlerle dikenliler ... döşenmiş gibidir . Ruzgâr çıktığı zaman, (53) o küllü ırmağın suyu burgaç olup, büyük büyük

çevrintiler çevrir. Oraya (55) düşmüş olan cehennemlik zavallı mahluklar çevreninti aşağıya gidip, o sivri şişler üzerine (57) düşerler. (Bunlar) bütün vücutlarını bir yandan bir yana delip çıkarlar. Bu ırmağın (59) iki kıyısında ot çimen bitmiş gibi, keskin usturalar bitip durur. Herhangi (61) suçlu cehennemlikler dışarı çıkmak için davranıp ırmağın kıyısına tırmandıkları zaman bütün (63) vücutları dilim dilim olup biçilir. O ırmak kıyısında bir ege yüksekliğinde (65) bir demirli ağaç vardır. On altı parmak uzunluğunda demirli dikenleri var. Bir düziye (67) pek çok meş'aleler yanarmış gibi yalınlanıp durur. Cehennem eyeleri kızartılmış demirli (69) kamçılar urup, o ağaç üzerine

T III. M. 84, 54

ÖN SAHİFE

(70) çıkmalarını emrederler. O cehennem eyelerinden korkup mecburlukla oraya çıkarlar. (72) Bütün vücutları kamışlı *viçin* gibi derhal yanar. Ne zaman her hangi biri aşağı (74) .. incek olsa, demirli sivri şişler... ile vücutlarına vururlar. (76) .... de küllü su ... gibi (78)... derhal... (80) ...kemikleri hep ayrılıp... Her hangi bir kimse dünyada canlı (mahluk) (82) katili olsa, doğruca Mahâraurabda... haşerolur. Bunun üzerine şakirdi iki (84) gözünün yaşını (akıtıp), hocasına böyle deyip (saygı ile) söyledi: 'Ya Tanrı hoca! Bütün katil (86) mahluklar cehennemdeki bu kadar acı azapları sizden işidirler, yine (88) canlı öldürmekten geri durmazlar. O kadar da edepsiz değilmi onların kaba (90) yavan ruhları?'. Bunun üzerine hocası böyle dedi: 'İmdi tapan adlı cehennemde (92) haşrolmuş mahlukların azaplarını beyan (93) edeyim, dikikin kulakla dinle (94). Her hangi bir kimse canlı öldürmekten geri kalmasa, doğruca Tapana cehennemde haşrolunur. (96) O cehennemde ölçsüz derecede çok küllü su ile dolu büyük kazanlar var. Kötü amelin (98) ateşi ile bir düziye kaynar. Cehennem eyeleri sayısız çok zavallı mahlukları (100) o kazanlara atıp kaynatırlar. Eti, meti, siniri ve damarı ne varsa eksiksiz (102) kavrulup pişer. Sivri kancaları ile dışarı çıkmak üzere olan başları aşağıya doğru sançıp indirirler. (104) O kazandan çıkmış olan başı kap kara olup

ARKA SAHİFE

OTUZ ÜÇÜNCÜ SAHİFE

(105) Tapana adlı cehenneme dolarak sıkılıp dururlar (?). (106) Orada haşrolmuş mahlukların bu kadar acı azapları vardır. Bundan başka ölçsüz (108) sayısız işkenceleri de var. Buddhalardan başka tamamile

söylemeğe kimin gücü yeter?. (110) Ben böylece icmalleyip bu azapları söyleyeyim, dinleyi gör! Orada haşrolmuş zavallı (112) mahlukları ateşli ... çukura tıkıp... (114)... türlü kaba dürüst.. söyüp.. iki demirli şişle... (116) yere çakmak üzere ururlar. Bir şiş ayağına ururlar, bir şiş başına (118) ururlar. Ondan başka . . . doksan kızartılmış ateşli demirli (120) şişler bütün vücutlarına ururlar. O azaba dayanamayarak akıllarını yetirirler. (122) Bu sözleri işidip şakirdi hocasına böyle deyip (saygı ile) söyledi: 'Pratapana (124) adlı cehennemde haşrolunmuş mahlukların azapları (125) nice dir acaba?.' Bunun üzerine hocası böyle (126) dedi: O Prapatana adlı cehennemde (127) korku gibi iki büyük kazanlar var. (128) Birisi Nat adlı, ikincisi Upanat adh. (129) Nat adlı kazan elli eğe genişliğinde. (130) Upanant denilen kazanın eni de elli bir egedir. 'O da yine küllü su ile (132) kesintisiz dolu bir halde kaynar. Bunun üzerine cehennemdeki rakşaslar zavallı cehennemlikleri tutup, (134) o kazanlara başaşağı atarlar. Bunlar yürek yarılacak derecede işkenceler çekerler. Onların (136) hayatları tükenmez. Herhangileri o kazanlardan dışarı çıksalar, ateşli (138) yalınlı sivri uçlu trizul uçuna oturtup aşağıya sokarlar. O trizul. . .

KISALTMALAR

- Index** = W. Bang und A. von Gabain, *Analytischer Index zu den fünf ersten Stücken der Türkischen Turfan - Texte*. (SPAW. XVII, 1931)
- Kaş.** = C. Brockelmann, *Mitteltürkischer Wortschatz nach Mahmud al - Kâşğ-aris Divân Lûgat at-Turk*. Budapest - Leipzig, 1928.
- Oğuz Qağan** = W. Bang und G. R. Rachmati, *Die Legende von Oghuz Qaghan* (SPAW. XXV, 1932).
- Ung. Jahrb.** = *Ungarische Jahrbücher*, naşiri Yulius von Farkas. Walter de Gruyter und Co. Berlin - Leipzig.
- U II.** = F. W. K. Müller, *Uigurica II.* (Abh. PAW. 1910).
- SuI. - Kun.** = Şeyx Suleyman Efendi's *Çagataj - Osmanisches Wörterbuch*, bearb. von Dr. Ignaz Kunos.
- Wb.** = W. Radloff, *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*. Petersburg, 1893.
- Manich. I** = A. von Le Coq, *Türkische Manichaica aus Chotscho. I.* (Abh. PAW. VI, 1911).
-

NOTLAR

- I. *biziñä*, isimlerin mülki Dativ kalıbına göre yapılmış olan bu yeni şekle kitâbelerde de rast gelinmektedir; *atuğa* v. s. kalıbına göre, önce herhalde *özizö* yapılmış ve sonra bu yeni bir örnek olmuştur; *siziñä* için *Index*'e bakınız.
10. *qanı-* 'kanamak' (Kaş.); aslı *qan* 'kan' olup, *qana-* ile yan yana kullanılmaktadır.
11. *-yuq* ve *-yük* (*ur-* ve *käl*-14), Präteritum 2. teşkiline yararlar. Bk. *Index*, 58.
18. *sökä sarsa*, aslı *sök-* ve *sars-* 'azarlayıp söylemek, söyleyip saymak' (*Index*'deki *sarsı-* düzeltilmelidir), bundan *sarsığ* (kelime list. bk.), elimizdeki başka parçalarda da görülmektedir.
18. *tomluğ yüzlüg yöklär*, bk. Kaş. *tumluğlan-* 'somurtğan bir yüz göstermek'.
20. *qayına-*, başka yerlerde *qaina-* 'kaynamak'; benzer şekli: *oyun*, **oyuna-*, *oina-* 'oynamak'.
21. *turğmçara* (72 ve 78 de de) < *turğınça-ra* yahut < *turğınça ara*'dan töremiştir. Manası durğulanmış değildir. 'Orada buldukları müddetçe' demek mi isteniliyor?
22. *sağ yağ* 'tere yağı' < *sarığ yağ* 'sarı yağ'
23. *yinö* (87 de de), bk. *Oğuz Qağan*, not 3.
24. *titsi* 'şakirt' Çince den.
29. *yarlıqazun*; -*zun*, ikinci şahıs için de. Aynı şey *Vocativ*'de de vardır: *titsisi inçö tip ötündi: tüñri baqşı-a! nomlayu yarlıqazun* (T III. 84₆₀. S. 33); başka yerlerde de misalleri vardır.
31. *mxä raurab* yazılmıştır, = Skr. *malâraurava*, sekiz sıcak cehennemden beşincisidir.
33. *tämirlig yirdä* (S. 45 de de); *yir* sözüyle, döşeme lavhaları v. s. gibi, hususî bir tertibat murat edilmiştir.
35. *tuluq*. Bk. *tuluq* (Azerb.) ve *doluq* (Anad.); sonra *Ungar. Iahrbb.* VIII, 254
38. *tarmutluğ*; Kaş. *tarmut* 'yar, dere' ve *tarmutlan-* 'kanallara ayrılmak (su)'. Acaba tercümemiz doğrumu?
40. *andaran* ve *antran* (48); sonra *muntran*, U II, 45₄₉ da aynı manada *antırdın* şekli mevcuttur. W. Radloff, *Kuan-şi-im Pusar* (Bibliotheca Buddhica, XIV) S. 191 de *antan-oq* yerine doğrusu olan *anda'oq* okunmalıdır: *käntüni atamış ünüg anda'oq äşitür* 'kendini çağırın sesi tam orada işitir'.
41. *osquç*. Sul.-Kun. 159 *us-*'eti kemikten ayırmak'; bk. Wb. da *os-* maddesi. Buraya bizim *osul-* (S. 63; başka yerlerde de misalleri vardır); *osquç* < *os-ğüç; bk. Kaş.: *arğüç* 'aldatıcı', *bıçğüç* 'makas, bıçak', *yoğurğüç* 'oklava'. Daha başka teşekküller: *açqıç*, *aşquç* 'anahtar', *basqıç* 'merdiven' v. s.
49. *çadar* 'kül'. *Index*, 18.

50. *altırar yigirmi. -rar için bk. Ungar. Jahrb. X, s. 19 (5. mektup).*
50. *ärkük 'başparmak' (aslı 'erkekçik'). Burada, bir uzunluk ölçüsü olmalıdır.*
51. *turq 'uzunluk' (Kaş.), bk. aşağıda uzun (s. 66).*
53. *bükkün. -kün için bk. Ungar. Jahrb. XIV, s. 198 ff. (7. mektup).*
58. *oluq, yazılışı : ol' uq (ol' oq yerine); bk. birük < bir'ük < bir ök ve ätüz < at'üz < ät öz.*
59. *çimän, ot ve öläŋ'in synonymidir; bk. Wb.'de çimän, çämän, demek ki iranıcadan gelmiyor. Berlindeki Maitrisimit - Fragment 52 (T. II. S. 2, S. 9-12) de şöyle bir cümle vardır: tağ töpüsindä mrgt ärdni öŋlög yulıncqa yumşaq ärdniläriğ töşöp urmış tög öläŋ çimgünläri ürür 'dağın tepesinde zümrüt renkli narin yumuşak cevahirler döşenmiş gibi çayır çimen vardır'; yulıncqa için bk. Maitrisimit - Fragment 57 (T. II. S. 2; ön sahife, S. 25-29): yaqın tögdüktä, tüŋri tögrişi burqan adaqında yinçürü töbün yükünüp, yulıncqa yumşaq ayaların qaşurup, inçü tip ötündilär 'yakın gelincä, tanrılar tanrısı Budamn ayaklarına düşerek, narin yumuşak ayalarını kavuşturarak, sayğı ile şöyle söylediler'.*
60. *yitti yüligü (yahut: yülägü) 'keskin ustura'; bk. yitti süvi sış (T. III. 73-10, S. 10).*
62. *yarma-, Kaş. yarman - 'tırmanmak'.*
64. *birä 'eğe'; bk. Manich. I, 20₁₆. Bk. mong. bärä. < ?*
69. *bärkü, bk. Index.*
70. *ai-'söylemek', sonra da 'emretmek, buyurmak', bundan aiğuçı 'kumandan' (T. III. 84₆₀).*
72. *viçin < ??*
87. *üşit- (122 de de) işit- (s. 25 ve 111) ile birlikte.*
90. *irik yavgan, bk. irik sarsığ (17, 114).*
91. *tapan = Skr. tapana, sekiz sıcak cehennemden altıncısı.*
123. *pratapan = Skr. pratapana, sekiz sıcak cehennemden yedincisi. Burada herhalde partapan okunmak ta mümkündür; aşağıda s. 126 prtapan.*
128. *nat ve upanat = Skr. ??*
133. *älig bir, yeni sayış tarzı! Fakat galiba metinde bir bozukluk var. Çünkü 50 ile 51 arasındaki farkın pek küçük olduğu besbelli.*
139. *trizul = Skr. trisüla 'üç dişli'. 138 de tarzul yahut trazul yazılıyor.*

- açığ 25, 39, 86, 107
 adaq, -mda 117
 adın 107, 109, 118
 adrıl-, -ip 80
 ai-, -urlar 70
 alqu 85
 altı, a. yigirmi 65 a.-rar y.
 50
 ança 88, 110
 anda 29, 32, 39, 54, 106,
 111, 118
 anıq 36
 andaran 40
 antran 48
 anuq 16
 arıtı 2
 arquru, a. turqaru 57
 aş-, -ı 5
 atlıq 91, 105, 124, 126, 128,
 129
 ayıq 2, 12, 15, 23, 28 97

 älig 129; ä. bir 130
 ämgäk 39, 135
 - in 110, 121
 - läri 107, 108, 124
 - lärin 92
 - läriq 25, 86
 ämgän-, -ip 39 -ürlär 47,
 135, -gülüg 14

 ämti, 13, 91
 är-, -müz 89
 ärk, -li (?) 10; ä -sizin 71
 ärkäk 50, 65
 ärki 125
 ärklig, -läri 32, 68, 98
 - läriqä 70
 ärtingü 26
 äşit-, s. işit-, ä.-ip 122
 ä.-ürlär 87
 ät, -i 101; -läri 21
 ätüz, -indä 120, -läri 37,
 63, 72; -ndä
 57, 75; -ki 21

 balıq 77
 baqsı 85, 90; b.-sı 30,
 125; -ıa 26, 84, 122
 bar 108, 127
 bar-, -ip 56; -ır 22
 barça 80, 101
 baş-, -ı 104; -nda 117; -ları
 103
 batur-, -urlar 36
 bädük 46
 bälgülüg 23
 bärkän 69
 bı, b. bıçğu 41
 bıçıl-, -ur 63
 bıçğu 41 (bı b.)
 bış-, -ar 102
 bir 64, 116, 117, 128; älig b.
 131
 bir-, -äyin 93
 birä 64, 129, 131
 birük 31, 48, 60, 73, 81, 94,
 136
 biz, -iğä 1
 bodu-, -yu 116
 bol-, -up 53, 63, 104; -urlar
 24, 122; -sar 82
 bu 17, 25, 86, 106, 122
 burqan, -larda 108
 bükkün 53
 bütün 57

 çadarlıq, ç. ögüz 49, 53, 75
 96, 131
 çalar 79
 çimgän, o tç. 59
 çomur-, -urlar 103

 iç-, -indä 20, 36
 idiz 64
 iki 59, 83, 115, 127

 ikinti 128
 in-, -särlär 74
 inçä 1, 26, 30, 85, 90, 123,
 125
 irik, i. sarsıq 17, 113, i.
 yavğan 87

 irinç 8, 55, 99, 111, 133
 isig 7, 40, 135

 işiç 20, 129; -tin 104, -niq
 130; -lär 97, 127, -lär-
 dä 100, 134, -lärdin 136
 işit-, s. äşit-, i.-ip 25; i-gil
 111

 käl-, k.-miş 103, k.-yük-
 sızlär 14
 kämış-, k.-ip 100,
 k.-ürlär 20, 134

 kim 109
 kiq 129; -i 130
 kir-, k.-ip 113
 kişi, -niq 28
 kök 37

 köğül 27, -in 6, -läri 90
 küç, -indä 23
 küçä-, -yü 43
 küi-, -ä 102, -är 67
 küri, -lär 46

 maxa raurab 31, 82
 mäqü 4
 mum 2
 mundada 107
 mundağ 17, 25, 86, 106
 miq 38

 nat 128, 129
 nätäg 126
 nomla-, -yu 29

 oi, -da 113
 ol 8, 18, 53 . . . olarnıq 89
 oluq (ol oq) 64, 58:
 ol 11, 52, 65 . . .
 olğurt-, -up 139

 on, toquz o. 119
 orun, -ğa 14
 osuç 41
 osul-, -ur 63
 osuğluğ 67
 ot, o. çimgän 59

- ot, o.-m 98
 ögüz 53, 62, 64, 121
 -dä 49; -nüç 49, 58
 ök 23, 131
 öküş 67, 96, 99
 ölü-, -maktin 88, 94
 -mişniç 15
 -sərbiz 2
 -üp 7
 ölürgüçi 28
 ölüm 1
 ölütcü 11, 31, 82, 85
 ön-, -ä 102; -üp 60; -miş
 59, 104; -är
 58, -ärlär 38; -särlär
 44, 137 -gäli 61
 öpi 3
 örit-, -i 27
 örtän-, -ip 37; -ür 73
 örtlüg 33, 46, 112, 119, 137
 öt-, -üp 58
 ötrü 24, 30, 83, 90, 125
 132
 ötün-, -di 27, 85, 123
 öz 12
 öz, isig ö.-in 8, -läri 40, 136
 ö.-üg yaşığ 4
 özä 56, 69; -sindä 34
 özlüg 15, 28, 81, 88, 94
 pratapan 123, 126
 qaçan 73
 qadır 18
 qalısız 101
 qamışlığ 72
 qanı-, -maz 10
 qapqara 104
 qavır-, -a 110
 qayına-, -r 20 98, 132
 qayıntur-, -urlar 100
 qıdığ-, -m 62, -ında 59, 64
 qılın-, -ıp 62
 qılınç 12, 23 q.-lığ 97
 qızart-, -miş 33, 44, 68, 119
 qızıl 37
 qodı 56, 73, 103, 139
 qorq-, -up 26, 71, q.-ğu 127
 qozluğ 47
 qulğaq, -m 93
 rakşas, -lar 19, 133
 raurab, maxa r. 31, 82
 saçıl-, -u 38
 san-, -sız 99, 108
 sanç-, -a 103
 sançığ, -m 102
 saqın- 9, -diçizlar
 1, 4
 sağ, s. yağ 22
 sars-, -a 18; -ıp 115
 sarsığ, irig s. 17, 114
 sav-, -m 17; -ığ 122
 sâr-, -ü 121
 sızıl-, -ıp 22
 siz, -lör 13, -indä 87
 soq-, -arlar 139
 söğüt 65, 69
 sök-, -ä 17
 sözla-, -yü 92; -yin 115
 -gäli 109
 suv 75; -ı 53; -m 97, 131
 süpük, -läri 22, 80
 süvri 56, 74, 102, 138
 şış 74, 115, 116, 117
 ş.-lar 56, 120
 tamır, -ı 101
 tamu 33, 68, 70, 98; -da
 32, 91, 95, 96, 105, 124
 126; -daqı 24, 86, 132
 -luğ 55; -luğlar 61,
 -ığ 19, 133
 tañçu, t, tañçu 63
 tapan 91, 95, 105
 taçı 29, 42, 110
 tarnut, -luğ 38
 tarzul, s. trizul 138
 taş, -tın 137; -qaru 61
 tæg 22, 52, 60, 72, 77, 127
 tæg-, -mägäi 2
 tægın-, -gäi 3 -gäli 16
 tægri-, -sindä 35
 tægzin-, -ür 54; -ürlär 13
 tægziñç 55, -lär 54
 tälim 47, 67
 tämır, -lig 33, 45, 51, 65
 66, 68, 74, 115, 119
 taçrı 85
 tıdıl-, -masar 94; -maz-
 lar 88
 tınlığ 31; -lar 3, 9, 55, 86,
 112, -ığ 6, 99, -ınç
 92, 106, 124
 tıçla-, -ğıl 93
 ti-, -p 3, 13, 17, 26, 31
 85. 123; -di 31, 97, 126
 tik-, -ä 93
 tikän, -lari 66; -lig 51
 titsi, -si 24, 83, 122,
 -iğä 30
 tolp 21, 36, 72, 120
 tolu 97, 105, 132
 tomluğ 18
 toqı-, -yu 69; -p 36; -yur
 118, -lar 75, 116 117, 120
 toqıl-, -ıp 105
 toquz, t. on 119
 toğ-, -ar 95; -miş 92. 106
 111, 124; -sar 32, 52
 töbün 34, 134
 töşä-, -miş 42, 52
 tsui, -luğ 61
 trizul, s. tarzul 139
 tuluç, -lar 35
 tur-, -ur 35, 60, 68, 105;
 -uğlar 16
 turqaru, 58, 66, 98
 turq, -ı 51
 turğınçara 21, 72, 78
 tut-, -ar 83; -up 133
 tüb, -indä 50
 tükäl 109
 tümän 39
 türlüg 114
 tüş-, -in 3, 12, 16, 28
 tüş-, -ınış 55; -ärlär 57
 u-, -madım 121
 uç, -luğ 138; -ında 138
 ulatı 41

- uluğ 97, 127; u. uluğ 54
 upanat 128, 130
 ur-, -yuq 11
 utğuraq 82, 95, 113
 uvut, -suz 89
 uzun, -ı 66
 ügmäk, -lärig 47
 ülgü, -süz 96, 107,
 üzük, -süz 132
 üzül-, -mäz 40, 136 -mädin 5

 viçin, qamışlığ v. 72

 yalaquq, 11; -larnıq 5
 yalın, -lar 38; -lığ 138

 yalınla-, -yu 35, 67.
 yağ, sağ y. 22
 yarıl-, -ınçığ 135
 yarlıqa-, -p. 27; -zun 29
 yarlıqañ, -sız 6
 yarlıqañçu 27
 yarma-, -sarlar 62
 yaş, -ığ 4; -ın 84
 yatğur-, -urlar 34, 43, 45
 yavğan 90
 yäk 10; -lär 19
 yıl 39
 yi-, -diqizlär 8
 yigirmi, altırar y. 50 altı y.
 65

 yil 52
 yimä 89, 96, 131
 yin, -i 101
 yinä 87; y. ök 23
 yir, -gä 79, 116; -dä 33
 45; -lärä 42
 yirtinçü, -dä 71, -däki 4
 yitti 60
 yoqla-, -yurlar 71; -ğalı
 70
 yoğun 35
 yula 67
 yüligü 41, -lär 60
 yüräk 134
 yürüq 18
 yüz, -lüg 18